MAKÁRY SEBESTYÉN

Isten elhagyja a tartományt

Bozsik Péter: *Behódolt tartomány*. Forum–Kalligram, Újvidék–Budapest, 2020

Noha a költő nem árult zsákbamacskát, még az erősebb idegzetű olvasót is megdöbbentheti a kötet szerkezete, ahogyan annak tétje ciklusról ciklusra emelkedik. Persze azt, hogy a „városokhoz méltónak ítéltetni" (9) mit jelent, aligha tudhatja előre a befogadó, és miért gondolna épp Szarajevó ostromára, de utólag már egészen biztos, „nem állt készen régóta", és örülhet, hogy ennyivel megúszta az utazást, mert egyáltalán nem arról van szó, hogy „válaszd a leghosszabb utat, mely csupa kaland és felfedezés", és „válogass a jó portékák között, ébent, gyöngyházat, borostyánt, korallt, és mindennemű édes illatot"[1], hanem sokkal inkább a mottóban is megvillantott elmebajról és a repeszek nyomán nyíló húsrózsákról.

De máris előrerohantunk, hiszen egy jó bácskai eastern nagyon is csábítana a hétvégi kirándulásra. Egy amolyan jóféle csikágósi-csingágósira, a Tartomány szívébe. A betyárok földje ez, akik történelmi kontextustól függően merénylőkké, diktátorokká, alkoholistákká, olykor pedig költőkké válnak. Utóbbiak, még ha el is vándorolnak innét, úgy tűnik, magukban hordozzák ezt a tájat. A kötet nyitóverse, a *Dekódolt tartomány* ennek a területnek és az itteni élettapasztalatnak az összegző igényű lenyomata. Szent Szávától a janicsárokon és a délszláv háborún át felsorakozik minden a társadalmi problémákkal együtt – „idióták szónokolnak a fórumon. Néptribunok seggéért tülekednek a költők" (11), és előkerül a költői kérdés: „Hány inger kell még, hány? Hogy végképp elhidd: / a tar-

tomány elveszett." Miközben természetesen a véleményét is odasúgja: hány-ingere van az egésztől. A Tartománytól, a közhangulattól, a szeretett városai elvesztésétől, a barbárokra várástól. Ez utóbbi Kavafisz közismert versére utal: „a barbárok mégis megoldás / lesznek valahogy" (11), írja Bozsik, és ezzel a tartomány további sorsát némileg nyitottan hagyja. A vers elején ennél bújtatottabban utal a görög költő *Az isten elhagyja Antoniust* című versére, ami a kötet, illetve a lírai én alapállását is leírja. Ha ütött az utolsó órád, és a terveid kudarcba fulladtak, ne panaszkodj, állj bele a pillanat ünnepélyességébe, és üdvözöld Alexandriát (a Vajdaságot, a Tartományt), a tűnőt. Öltsd ki a nyelved, grimaszolj, ha – ahogyan a nóta mondja – „kilenc zsandár kísér a kanizsai főutcán", akkor is kacsints be a babádhoz még egyszer, aztán dobj el egy Molotov-koktélt.

Bozsik poétikája a csantavéri betyárokhoz híven vad, durva, és a nyers humortól sem riad vissza. Utóbbira példa a mottóban szereplő „bugyiját villantja az elmebaj" részlet, amit inkább találok kiábrándítónak, mintsem szellemesnek, és ugyancsak a túlzás határán áll az „Utoljára meg: reményhal. (Ajjaj jaj!!!)" (44) szóvicc, amit talán az önreflexió sem képes menteni. Pár sorral feljebb viszont nagyon eltalált „Az ember végül patetikus / sötét csíkra lép (szarba, vagyis)" poén, de a kevésbé jól sikerült poénokat sem kell „kiszelektálni", ugyanis a betyármodor részeseivé válnak. Ennek szerves része a lokalitáshoz való kötődés is, ami elsősorban a helyszínek és -nevek, de a tájszavak formájában („mejblizés") is jelen van, ugyanakkor azonban ott van a *Vadak voltunk* című versben szereplő weissbrunni szürkület, amit nevezhetnénk veszprémi szürkületnek is, és ami a költő magyarországi estéinek sajátja. A vers végén szereplő Cholnoky Viktort is nyilván a lokalitás kapcsolja a versegészhez, hiszen ő is veszprémi illetőségű.

Avantgárd erő, epikureus tanok, társadalomkritika és gyerekkori életképek jelennek meg Bozsik verseiben (Kavafisz a versfordításokban is előkerül), amelyek hol könnyed stílussal, hol betyársággal, hol – főleg a hosszabb megszólalásokban, közbeékelésekben – némiképp erőltetéssel, vontatottsággal párosulnak. Utóbbi esetben mintha a betyárpoétika veszítene lendületéből, de akaratból-becsületből megtartaná a verset (sőt, még rá is húz egy kicsit). Ilyen fordult elő a *Mimézis*ben és a Lityi

emlékére írt szövegekben. Valamint megkérdőjelezhető, hogy miért volt szükség a *Behódolt tartomány* című versre, amely néhány névcserét leszámítva szinte megegyezik a *Dekódolt tartomány* cíművel. Csak az előbbi a volt Jugoszlávia területén, utóbbi Magyarországon játszódik. Bár a vers létét nyilvánvalóan indokolja Bozsik versbeli társadalmi-politikai szerepvállalása, valamit az, hogy e verssel a Tartományhoz csatolja Magyarországot, ahol – mint ahogy a *Fél hat körül* című versben írja – nincsen Isten, „az életünk / nem más tehát […] / mint az anyag / hibbant […] véletlenje, / a semmire / jó" (13–14). A vers itt idézett zárlatában jól olvasható Bozsik – itt pozitív (?) kicsengésű – dekódolásos versépítkezése, ami főleg sortöréseket használva a jelentés többrétegűségét villantja meg.

A *Behódolt tartomány* című verssel (amely a kötetben utolsó a költő saját versei közül) nem ér véget a kötetkompozíció. A versfordítások nem mellékes csatolmányok, hanem nagyon is a megkezdett irány folytatása, csak egy tisztább, tömörebb, egyenletesebb poétikán (ez nem értékítélet akar lenni, hanem egészen más költői programok szerencsés házasításának leírása). A váltást a befogadó változatosságként éli meg. A Bozsik által vizionált Tartományba Aleksandar Tišma versei a háború szelét hozzák. Bozsik mozaikos építkezése után itt statikusabb képekben olvasható szinte ugyanaz a gondolatvilág a szexualitás nyerseségével, valamint az önmagával és az igazságtalansággal való civódással. Ebben a kevésbé üdítő csikágói közegben szólal meg – *de profundis* – Miodrag Pavlović egylélegzetű hosszúverse, ami a kötetben egy váratlanul felfakadó Isten(vagy mi)-keresés, fohász, áhítat a direktség legkisebb jele nélkül. Majd, mint a ménkű, csap bele ebbe a váratlan áhítatba a Stevan Tontić és Josip Osti verseiből összeállított két szarajevói ciklus, amelyek a városban átélt ostromokat írják le olyan elemi erővel, ami a korábbi nyomasztó, posztszocialista társadalom- és Tartomány-élményt brutálisan más, tragikus kontextusba helyezi. Az olvasó örülhet, ha megússza a Tartományba tett látogatását, hiszen nem tudhatja, mikor van az utolsó orgazmusa (106), miközben szar- és hullaszagot hoz a kossava (107), gyertyáért várakoznak az emberek a pravoszláv templom előtt (131), egy kislány ugróiskolázni akar az ellőt lábúakkal (131), a kenyérért sorban állók húsrózsákká nyílnak (134). Kedves Kavafisz, a barbárok nem jelentettek megoldást.

Bozsik Péter délszláv költészetből válogatott műfordításainak szinte mindegyike remekbe szabott vers, első osztályú portéka, amelyektől magáról az irodalomról való gondolkodás is megváltozik az olvasóban. Már bele se tud helyezkedni abba a pozícióba, ahonnét nekiállt olvasni a kötetet. Közben felrémlik benne, mennyi átszőtt szövegszerű kapcsolat van Bozsik versei és versfordításai között. Például Bozsiknál meztelenül kanalazzák a halkonzervet (53), míg Pavlovićnál szintén halkonzervet esznek, meditálnak felette, és mintha a halak sorsát is beemelné a Tartományba, ezt írja: „a bennük rejlő élvezetet / velük együtt halászták ki a tengerből" (89).

Munjin Andrea illusztrációi, melyek először archetipikus-neoavantgárd barlangrajzokat idéztek, vagy épp az álom nonfiguratív, izgatottsággal teli alakzatait, a Tartományba való megérkezés után sokkal inkább a pusztítás, a halál, az erőszak, a bombatölcsérek képeivé váltak, a kötet Rorschach-tesztjeivé, amelyekben kirajzolódik, hogyan bomlik meg a psziché a detonáció közelében. A *Behódolt tartomány* nem a behódolt–dekódolt szóviccet játszotta ki (hiszen kevesebbet irodalmiaskodhatott az olvasó, mint amennyi kényelmes lett volna), hanem egy a bodori körzethez hasonlatos fizikai, társadalmi és szellemi területet, egy elveszett tartományt írt le, épített az olvasó köré, amelyből már nincs mód szabadulnia.

JEGYZETEK

[1] Kavafisz: *Ithaka*, részletek

Különdíj